

יומת" ללא פירוש באיזו מיתה, כדי שממילא נדע שהמיתה היא בחנק, שזו המיתה הקלה ביותר.

ומבאר הגמרא את לשונו של רבי יונתן שאמר "לא מפני שהיא קלה".

מאי "לא מפני שהיא קלה"?

ומפרשת הגמרא, כי רבי יאשיה ורבי יונתן קמפלגני בפלוגתא דרבי שמעון ורבנן שהובאה במשנה בתחילת הפרק.

רבנן נקטו שסדר המיתות לפי חומרתן הוא סקילה שריפה סייף וחנק, וכך סבר רבי יאשיה שחנק היא המיתה הקלה ביותר.

ורבי שמעון סבר, סדר המיתות הוא שריפה סקילה חנק והרג. ורבי יונן סבר כמותו במה שאמר שחנק אינה מיתה קלה, דמשמע שסייף קלה ממנה.

במשנה הבאה הובא פירוט של שמונה עשר חייבי סקילה. בחמישה מתוכם נאמר מפורש בתורה שדינם בסקילה, ואילו בשאר נאמר "מות יומתו דמיהם בס".

ובגמרא להלן [נד א] נתבאר שהוקשו כל חייבי סקילה שנאמר "בהם מות יומתו דמיהם בס", לאוב וידעוני שנאמר בהם "מות יומתו באבן ירגמו אותם, דמיהם בס".

מה אוב וידעוני דינם בסקילה אף כל אלו שנאמר בהם מות יומתו דמיהם בס דינם בסקילה.

אמר ליה רבי זירא לאביי: שאר הנסקלין

שכוונת התורה באומרה מות יומת לחייב את הנואפת בשריפה, שכן מהא דאמר רחמנא בדין בת כהן שזינתה שמיתתה בשריפה, מכלל, משמע, דהא — בת ישראל שזינתה, לאו בת שריפה היא, אינה נידונית בשריפה.

אם כן על כרחך מיתתה של הנואפת בחנק, שהיא מיתה ללא רושם.

וזה מקורו של רבי יונתן שכל מקום שמוזכר בתורה מיתה סתם, הכוונה היא למיתה בחנק.

ומקשה הגמרא: **בשלמא לדעת רבי יונתן,** מובן מדוע הנאמר "מות יומת" היינו מיתה חנק, **כדקא מפרש רבי טעמא,** שהוקשה מיתה בידי אדם למיתה בידי שמים.

אלא לדעת רבי יאשיה קשיא, שכן לדבריו ההכרח לפרש שמות יומת היינו חנק הוא מכך שזו המיתה הקלה ביותר.

ממאי דאיכא חנק בעולם, מנין לו שחנק הינה אחת ממיתות בית דין, הרי יתכן שמן התורה ישנם רק שלושה מיתות בית דין — סקילה שריפה וסייף, ואם כן **אימא,** ש"מות יומת" היינו סייף, שהיא המיתה הקלה ביותר המוזכרת בתורה?

ומתרצת הגמרא: **אמר רבא, ארבע מיתות,** **גמרא גמירי להו** נאמרה הלכה למשה מסיני שישנם ארבעה מיתות בית דין, סקילה שריפה הרג וחנק.

ומאחר ולא נתפרש מיהם המומתים בחנק, למד רבי יאשיה שזו המיתה הקלה ביותר. ואדרבה, משום כך נאמר בכל מקום "מות

דלא כתיב בהו סקילה במפורש, אלא דגמרי מאוב וידעוני, בהיקש.

תלמוד לומר: "מות יומת המכה", מכל מקום.

במאי גמרי, מאלו תיבות הקישה הגמרא את חייבי הסקילה לאוב וידעוני, האם בתיבות "מות יומתו" גמרי, או ב"דמיהם במ" גמרי.

בגמרא מקודם מבואר שרבי זירא הקשה לאביי מאלו תיבות מקישים את חייבי סקילה לאוב וידעוני, וענה לו אביי שהלימוד הוא מדמיהם במ. ומתוך דברי רבי זירא נראה שאם ההיקש היה מתיבות "מות יומת", היה קשה לו על כך. וכעת מנסה הגמרא לבאר מה הוקשה לו.

אמר ליה אביי: ב"דמיהם במ דמיהם במ" גמרי.

אמר ליה רב אחא מדפתי לרבינא:

משום דאי ב"מות יומתו" גמרי, יקשה, "דמיהם דמיהם" למה לי, לשם מה נאמר בכלום דמיהם במ?

ואי ב"מות יומתו" גמרי, מאי קא קשיא ליה לרבי זירא?

ומשום כך צריך לומר שההיקש הוא מ"בדמיהם במ". [עד כאן תשובתו של אביי.]

אילימא, אם תאמר שמיתת אשת איש קא קשיא ליה, שכן נתבאר בגמרא לעיל כי המקור לכך שהבא על אשת איש מיתתו בחנק הוא ממה שנאמר "מות יומתו" ללא פירוט באיזו מיתה להמיתם.

תמהה הגמרא על דבריו: אלא מאי, ההיקש הוא ב"דמיהם דמיהם" גמרי, אם כן תיקשי להיפך, "מות יומתו" למה לי, לשם מה נאמר בכל חייבי סקילה "מות יומתו", מאחר שכבר נלמד חיוב סקילה מ"דמיהם במ"?

ואם נאמר שההיקש של חייבי סקילה לאוב וידעוני נלמד מתיבות "מות יומתו", תיקשי, מנין שהבא על אשת איש מיתתו בחנק, הלא עלינו למייתי ולמיגמר "מות יומת" מאוב וידעוני, מה להלן מות יומת היינו בסקילה, אף כאן הבא על אשת איש מיתתו בסקילה?

ומבאר הגמרא: לעולם הלימוד הוא מתיבות "דמיהם במ", ומה שנאמר בכולן "מות יומת" נדרש לדבר אחר.

זו אינה קושיה, שכן מדאמר רחמנא הבא על ארוסה בסקילה, משמע מכלל זה דהבא על נשואה, מיתתו לאו בסקילה, ועל כן ניתן לפרש שמיתתו בחנק כדאמרין לעיל.

כדתניא, שנינו בבריתא, נאמר בדין רוצח, [במדבר לה כא] "מות יומת המכה רוצח הוא".

ואלא צריך לומר, שהוקשה לרבי זירא על חיוב מיתת מכה אביו ואמו קא קשיא ליה.

אין לי אלא שחייבים להמיתו במיתה הכתובה בו, — סייף, כדדרשינן לעיל ממה שנאמר "נקם ינקם".

שכן נאמר [שמות כא טו] ומכה אביו ואמו

אך מניין שאם אי אתה יכול להמיתו במיתה הכתובה בו, שאתה ממיתו בכל מיתה שאתה יכול להמיתו?

קיימא לן שאין עונשים אלא אם כן מזהירין, ולכן הוקדם פסוק לאזהרה לכל חייבי סקילה. באיסורי ערות הוזכרו האזהרות בפרשת אחרי והעונשים בפרשת קדושים.

א. **הבא על האב.** מקור האיסור — האזהרה [ויקרא יח ז] "ערוות אביך וערוות אמך לא תגלה, אמך היא לא תגלה ערוותה". אבל עונש לא נאמר בה, ובגמרא נחלקו חכמים ורבי יהודה מנין נדרש חיוב מיתה בבא על אמו.

ב. **ועל אשת האב** שאינה אמו. אזהרתה — [שם יח ח] "ערוות אשת אביך לא תגלה, ערוות אביך היא". והעונש — [שם כ יא] "איש אשר ישכב את אשת אביו, ערוות אביו גילה מות יומתו שניהם דמיהם בס".

ובגמרא נתבאר שכל מקום שנאמר בו דמיהם בס הכוונה למיתת סקילה.

ג. **ועל הכלה.** אזהרתה — [שם יח טו] "ערוות כלתך לא תגלה, אשת בנך היא לא תגלה ערוותה". והעונש — [שם כ יב] "ואיש אשר ישכב את כלתו, מות יומתו שניהם, תבל עשו, דמיהם בס".

ד. **ועל הזכור.** אזהרה — [שם יח כב] "ואת זכר לא תשכב משכבי אשה". עונש — [שם יג] "ואיש אשר ישכב את זכר משכבי אשה, תועבה עשו שניהם, מות יומתו דמיהם בס".

ה. **ועל הבהמה.** אזהרה — [שם יח כג] "ובכל בהמה לא תתן שכבתך לזרע".

עונש — [שם כ טו] "ואיש אשר יתן שכבתו

מות יומת. ודרשה הגמרא להלן שמיתתו בחנק. ואילו אם נאמר שכל חייבי סקילה הוקשו לאוב וידעוני מתיבות מות יומתו, אם כן גם מכה אביו ואמו עלינו **למיתו ולמיגמרו מאוב וידעוני**, מה אוב וידעוני נאמר בהם מות יומתו דהיינו סקילה, אף מכה אביו ואמו יומתו בסקילה?

אלא שאף זו אינה קושיה, משום שכבר מצינו מקום שנאמר בו מות יומת והיינו חנק דהיינו אשת איש, ואם כן **עד הנמרי מאוב וידעוני, ליגמרו מאשת איש, דאי אתה רשאי למושבה להחמיר עליה אלא להקל עליה.**

וכיוון שכך, הקשה רב אחא מדוע לא ניחא לרבי זירא להקיש את חייבי סקילה לאוב וידעוני בתיבות "מות יומתו"?

אמר ליה רבינא לרב אחא, לרבי זירא שאר הנסקלין גופייהו קא קשיא ליה, מנין שכל אלו שנקטה המשנה שהם מן הנסקלים חייבים סקילה, דאי הקישם לאוב וידעוני הוא ב"מות יומת" גמרי, הלא אדרבה, עד דגמרי "מות יומת" מאוב וידעוני לחיבם סקילה, ליגמרו מות יומת מאשת איש לחיבם חנק.

וענה לו אבבי שההיקש הוא מתיבות "דמיהם בס", ולכן כל אלו שנאמר בהם דמיהם בס הוקשו לאוב וידעוני וחיובם בסקילה, אבל אשת איש לא נאמר בה דמיהם בס, אלא רק מות יומתו, וכל מקום שנאמרה בו מיתה סתם, עלינו להמיתו בחנק, או מצד סברת רב יאשיה או מצד דינו של רבי נתן.

מתניתין

אלו הן הנסקלין:

עונש — [שמות כב יז] "מכשפה לא תחיה".

יח. **וכן פורר ומורת.** אזהרה — [ויקרא יט כו] "לא תאכלו על הדם".

עונש — [דברים כא כא] "ורגמוהו כל אנשי עירו באבנים ומת".

ומביאה המשנה כמה מקרים בהם נתחייב אדם על ידי מעשה אחד בכמה איסורי סקילה:

הבא על האם [בזמן שהיא נשואה לאביו] בשוגג, **חייב עליה שתי חטאות**,⁽⁵⁹⁾ אחת **משום אב**, ואחת **משום אשת אב**.

רבי יהודה אומר, אינו חייב אלא חטאת אחת משום האם בלבד.

אבל אם נתגרשה אמו, לכולי עלמא אינו חייב עליה אלא משום אמו בלבד.

הבא על אשת אב שאינה אמו, כגון שנשא אביו אשה אחרת, אם בא עליה בזמן שהיא נשואה לאביו **חייב משום אשת אב, ומשום אשת איש**.⁽⁶⁰⁾

ואם מת אביו אינו חייב משום אשת איש אבל מצד אשת אב **חייב בין כהני אביו בין לאחר מיתת אביו**, שכן לא פקע ממנה דין

אשת אביו.

וכן איסור אשת אב נאמר **בין מן האירוסין בין מן הנישואין** של אביו לאשתו.

הבא על כלתו בשוגג, חייב עליה שתי חטאות, משום כלתו, ומשום אשת איש, כל זמן שהיא נשואה לבנו.⁽⁶¹⁾

ואם מת בנו, אינו חייב משום אשת איש, אבל מצד כלתו חייב **בין כהני בנו ובין לאחר מיתת בנו**, משום שהיא נקראת כלתו גם לאחר מיתת בנו.

וכן הוא אסור בכלתו **בין מן האירוסין בין מן הנישואין** של בנו.

גמרא

במשנה הובאה מחלוקת בדין בא על אמו בשוגג, לדעת חכמים חייב שתי חטאות, משום אמו ומשום אשת אביו, ולדעת רבי יהודה אינו חייב אלא משום אמו.

ומביאה הגמרא ברייתא שבה הובאו דברי רבי יהודה באופן שונה ממשנתנו.

תניא, רבי יהודה אומר:

הבא על אמו חייב משום אמו ומשום אשת

הבא על אמו כשהיא נשואה לאביו עובר משום אמו ומשום אשת אב ומשום אשת איש. ותירצו שהרישא מדברת רק בבא על אמו לאחר מיתת אביו. ובמאירי הביא יש אומרים שבבא על אמו אינו עובר משום אשת איש, ודחה את דבריהם.

61. הקשה הר"ן מאי קא משמע לן שעובר משום כלתו ומשום אשת איש? ותירץ שיש כאן

59. רש"י פירש שמדובר בבא בשוגג, מפני שאם בא במזיד ונתחייב מיתה אי אפשר להרגו פעמיים. ובירושלמי מבואר שגם במזיד ישנה נפקא מינה במקרה שבא על אמו והתרו בו משום אשת אב, שאף על פי שאינו נסקל משום אמו, הרי הוא נסקל משום אשת האב.

60. התוספות הקשו מדוע לא נאמר מעיקרא

אביו, אבל אם לא היתה אמו ראויה לאביו, כמבואר בהמשך הגמרא, אינו חייב אלא חטאת אחת משום האם בלבד, אבל משום אשת אביו פטור.

ודנה הגמרא: מאי "אינה ראויה לו", איזו אשה נקראת אינה ראויה לאביו?

אילימא שנשא אביו אשה שהיא אחת מחייבי כריתות וחייבי מיתות בית דין, שאין תופסים בה קידושין.

אם כן משמע מכלל זה, דרבנן החולקים על רבי יהודה בכך שאינם מחלקים בין אמו הראויה לאביו ובין אינה ראויה, סברי, שאם בא על אשת אביו שהיא מחייבי כריתות ומיתות בית דין חייב עליה משום אשת אב, אף על גב דאינה ראויה לו.

והרי זה לא יתכן, דהא לית ליה קידושין בגויה, אין בה תפיסת קידושין ואינה אשת אביו?

אלא על כרחך כוונת רבי יהודה באומר "אשה שאינה ראויה לו" היינו שאותה אשה היא אחת מחייבי לאוין. כגון אלמנה לכהן גדול או ממזרת ונתינה לישראל.

ורבי יהודה סבר לה כרבי עקיבא דאמר — אין קידושין תופסין בחייבי לאוין.

ומקשה הגמרא ממקום אחר בו מבואר שרבי

יהודה אינו סובר כרבי עקיבא:

מתניב רב אושעיא: נאמר [דברים כה ה]: "כי ישבו אחים יחדיו ומת אחד מהם ובן אין לו יבמה יבא עליה ויבמה. ואם לא יחפורץ האיש לקחת את יבמתו, ונגשה אליו וחלצה נעלו מעל רגלו".

ובמסכת יבמות דרשה הגמרא ממה שנאמר "עליה" שאם יש על היבם איסור כרת אינו מיבם ולא חולץ.

אבל אם יש עליו רק איסור מצוה ואיסור קדושה, חולצות ולא מתייבמות.

ודרשינן ממה שנאמר יבימתו יבימתו, יש לך יבמה אחרת שאינה עולה ליבום אבל עולה לחליצה, ואיזו, זו חייבי לאוין.

ומבואר במשנה ביבמות, שאיסור מצוה ג-ב היינו אותם שהם שניות לעריות מדברי סופרים. כגון אם אמו ואם אביו. [יבמות כא א]

מפרשת הגמרא: ואמאי קרו להו בשם "איסור מצוה"?

משום שמצוה לשמוע בקול דברי חכמים. (62)

ואותם שנאמר שהם אסורות באיסור קדושה הן: אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן

62. בגמרא משמע שאיסורן הוא מדברי חכמים, אבל הרמב"ם [אישות א 1] כתב שאסורות מפי הקבלה, וכתב הכסף משנה שלשון קבלה נופל על דבר מקובל מפי משה או נלמד מ"ג מידות, ותמה על דברי הרמב"ם מדוע נקט בלשון זו.

שני חידושים. א. שהיא נקראת כלתו גם אם מת בנו ונשאת לאחר. ב. שחל איסור אשת איש על איסור כלתו גם למאן דאמר אין איסור חל על איסור. ועיין ערוך לנר שביאר מדוע לא הקשה הר"ן על הפיסקא הקודמת — הבא על אשת אביו חייב משום אשת אב ומשום אשת איש.